วารสารปรัชญาปริทรรศน์
JOURNAL OF PHILOSOPHICAL VISION
ISSN: 1513-6620 (Print) × ISSN: 2773-9643 (Online)
https://so05.tci-thaijo.org/index.php/phiv/index

Research Article

ศึกษาบทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอสนม ของพระครูประทีปธรรมวงศ์ (สมพงษ์ อริยวโส)

A Study of the Role of the Administration Affairs of the Sangha in Sanom District of Phrakhruprathipdhammawong (Sompong Ariyawangso)

พระสมุห์เกียรติพงษ์ ฐานธมฺโม[1*], ธนรัฐ สะอาดเอี่ยม[2], & พระครูปริยัติวิสุทธิคุณ[3]

Phrasamu Kiettiphong Thanadhammo[1*], Thanarat Sa-ard-iam[2], & Phrakrupariyatwisuddhikun[3]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. พระสมุห์เกียรติพงษ์ ฐานธมฺโม*
Phrasamu Kiettiphong Thanadhammo
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วิทยาเขตสุรินทร์
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Surin Campus, Thailand.
Email: kiettiphong5283@gmail.com

2. ธนรัฐ สะอาดเอี่ยม
Thanarat Sa-ard-iam
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วิทยาเขตสุรินทร์
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Surin Campus, Thailand.
Email: thanarat.ebook@gmail.com

3. พระครูปริยัติวิสุทธิคุณ
Phrakrupariyatwisuddhikun
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วิทยาเขตสุรินทร์
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Surin Campus, Thailand.
Email: prajak.jum2568@gmail.com

คำสำคัญ:
การบริหารกิจการคณะสงฆ์, พระครูประทีปธรรมวงศ์, หลักธรรมาภิบาล, อำเภอสนม จังหวัดสุรินทร์

ABSTRACT

This study aimed to 1) study the administrative conditions of the ecclesiastical affairs in Sanom District, Surin Province; 2) examine the administrative roles in the ecclesiastical affairs of Sanom District of Phrakhruprathipdhammawong (Sompong Ariyawangso); and 3) propose guidelines for the administration of the ecclesiastical affairs in Sanom District. This research was qualitative research (Qualitative Research). Data were collected in the field through in-depth interviews (In-depth Interview) from a group of key informants in the Sanom District area, totaling 43 monks/persons, and the data were analyzed using descriptive analysis (Descriptive Analysis).

The research findings revealed that: 1. The administrative conditions of the ecclesiastical affairs in Sanom District covered 6 principal areas: administration (responsible for 50 temples in 7 sub-districts), religious education, educational welfare, propagation (utilizing temples as centers for life development), public utilities, and public welfare (assisting society and disaster victims), strictly adhering to regulations. 2. The administrative roles in the ecclesiastical affairs of Phrakhruprathipdhammawong were a combination of charismatic leadership and proactive modern management. It emphasized flexibility and compassion in administration, promoted the use of technology for education, built a

Keywords:
Sangha Administration, Phrakhruprathipdhammawong, Good Governance, Sanom District Surin Province

Article history:
Received: 26/06/2026
Revised: 25/09/2026
Accepted: 20/10/2026
Available online: 23/11/2026

How to cite:
Thanadhammo, P. K et al. (2026). A Study of the Role of the Administration Affairs of the Sangha in Sanom District of Phrakhruprathipdhammawong (Sompong Ariyawangso). *Journal of Philosophical Vision*, 31 (2), 112-124.

collaborative network from homes, temples, schools, and government agencies, managed finances transparently, and provided opportunities for all sectors to participate. 3. The guidelines for the administration of the ecclesiastical affairs in Sanom District should adhere to the principles of good governance by applying the Buddhist administrative management model (6D + 3M), which integrates 5 Buddhist principles with good governance (rule of law, transparency, participation, accountability, value) and develops personnel through the Threefold Training, alongside the management of 3 resource areas: personnel (Man), budget (Money), and organizational management (Management) to solve problems and sustainably strengthen the Sangha.

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอสนม จังหวัดสุรินทร์ 2) ศึกษาบทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอสนม ของพระครูประทีปธรรมวงศ์ (สมพงษ์ อริยวโส) และ 3) นำเสนอแนวทางการบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอสนม การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเก็บข้อมูลภาคสนามด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในพื้นที่อำเภอสนม รวม 43 รูป/คน และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า 1. สภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอสนม ดำเนินการครอบคลุม 6 ด้านหลัก ได้แก่ ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผย ด้านการสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสงเคราะห์ โดยปฏิบัติตามระเบียบอย่างเคร่งครัด 2. บทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระครูประทีปธรรมวงศ์ เป็นการผสมผสานภาวะผู้นำเชิงบารมีและการบริหารสมัยใหม่เชิงรุก มุ่งเน้นความยืดหยุ่นและเมตตาธรรมในการปกครอง ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา สร้างเครือข่ายความร่วมมือจากบ้าน วัด โรงเรียน และราชการ บริหารการเงินอย่างโปร่งใส และเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วม 3. แนวทางการบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอสนม ควรยึดหลักธรรมาภิบาล โดยประยุกต์ใช้โมเดล การบริหารจัดการเชิงพุทธ (6D + 3M) ซึ่งนำหลักธรรม 5 ประการมาผสานกับหลักธรรมาภิบาล และพัฒนาบุคลากรด้วยไตรสิกขา ควบคู่ไปกับการบริหารทรัพยากร 3 ด้าน ได้แก่ บุคลากร (Man) งบประมาณ (Money) และการจัดการองค์กร (Management) เพื่อแก้ปัญหาและสร้างความเข้มแข็งให้คณะสงฆ์อย่างยั่งยืน

1. บทนำ

สังคมที่พระพุทธเจ้าทรงจัดตั้งขึ้นเป็นสังคมตัวอย่างคือ สังคมสงฆ์ ซึ่งทรงวางแนวทางในการบริหารจัดการโดยยึดหลักธรรมาธิปไตยเป็นสำคัญ โดยมีพระธรรมวินัยเป็นทั้งโครงสร้างและเครื่องมือในการจัดระเบียบและพัฒนาบุคลากรให้รู้จักหน้าที่ของตน (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2549: 45) สำหรับในประเทศไทย การบริหารกิจการคณะสงฆ์ดำเนินไปตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 โดยมีมหาเถรสมาคมเป็นองค์กรปกครองสูงสุด และมีวัดเป็นศูนย์กลางที่สำคัญที่สุดในการดำเนินกิจการทางศาสนา ทั้งนี้ วัดมีเจ้าอาวาสเป็นผู้บริหารสูงสุดระดับวัด ซึ่งมีภาระหน้าที่สำคัญ 6 ประการ ได้แก่ การปกครองคณะสงฆ์ การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ (กรมการศาสนา, 2538: 12) วัดและเจ้าอาวาสจึงมีบทบาทอย่างยิ่งในการเป็นผู้นำชุมชนและเป็นที่พึ่งพาของประชาชนทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจ (พระมหาสมปอง ตาลปุตฺโต, 2548: 89) อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันโครงสร้างการบริหารจัดการวัดและการทำงานของคณะสงฆ์ประสบปัญหาและอุปสรรคหลายประการ เช่น การขาดแคลนบุคลากรที่มีคุณภาพ การยึดติดกับรูปแบบการบริหารแบบเดิมที่ขาดการปรับตัวให้เข้ากับความเปลี่ยนแปลงของโลกยุคโลกาภิวัตน์ ตลอดจนปัญหาที่พระภิกษุสามเณรบางส่วนขาดความเข้าใจในหลักพระธรรมวินัยอย่างถ่องแท้ ทำให้การบริหารจัดการกิจการต่าง ๆ ขาดประสิทธิภาพ (คะนึงนิตย์ จันทบุตร และสุบรรณ จันทบุตร, 2545: 112) โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานด้านสาธารณสงเคราะห์ ซึ่งเป็นงานช่วยเหลือเกื้อกูลสังคมที่ยังขาดทิศทางที่ชัดเจน ขาดการบูรณาการความร่วมมือและสัมพันธภาพที่ดีระหว่างวัด โรงเรียน และชุมชน (พระครูใบฎีกาสุรพล อาสโภ (แย้มชุ่ม), 2557: 63) หากปัญหาเหล่านี้ไม่ได้รับการแก้ไข อาจนำไปสู่ความเสื่อมโทรมและส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของสถาบันพระพุทธศาสนาในระยะยาว (ชาเรือง วุฒิจันทร์, 2541: 75) อีกทั้งการสร้างความยืดหยุ่นและการบริหารจัดการองค์กรศาสนาในภาวะวิกฤตยังจำเป็นต้องอาศัยหลักธรรมาภิบาลเข้ามาหนุนเสริม (อุทัย สติมั่น, 2554: 33)

ในบริบทของสังคมไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน พระสงฆ์มิได้มีบทบาทจำกัดอยู่เพียงการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาเท่านั้น แต่ยังทรงบทบาทสำคัญในฐานะพระนักพัฒนาที่คอยเกื้อหนุนและยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน การดำเนินงานสาธารณสงเคราะห์ของพระสงฆ์จึงถือเป็นกลไกทางสังคมที่มีประสิทธิภาพในการเชื่อมโยงความร่วมมือระหว่างภาครัฐและประชาชน (วุฒินันท์ กันทะเทียน, 2562: 48) การสงเคราะห์และพัฒนาชุมชนเหล่านี้ยังถือเป็นการสร้างพลังอำนาจแห่งชาติหรือซอฟต์พาวเวอร์ทางวัฒนธรรมที่สำคัญในศตวรรษที่ 21 ที่ช่วยลดความอ่อนไหวทางสังคมและสามารถสร้างความผูกพันของคนในองค์กรและชุมชนได้อย่างยั่งยืน (พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, 2558: 115) สำหรับพื้นที่กรณีศึกษาในการวิจัยครั้งนี้ คือ คณะสงฆ์อำเภอสนม จังหวัดสุรินทร์ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีบริบททางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นโดดเด่น คณะสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนกิจกรรมเพื่อสังคมมาโดยตลอด โดยมีบุคคลสำคัญที่เป็นแกนหลักในการบริหารจัดการคือ พระครูประทีปธรรมวงศ์ (สมพงษ์ อริยวโส) เจ้าคณะอำเภอสนม ท่านได้วางระบบการบริหารและแก้ไขปัญหาครอบคลุมทั้ง 6 ด้าน จนก่อเกิดเป็นโมเดลต้นแบบของการพัฒนางานคณะสงฆ์ระดับภูมิภาคที่มีความสอดคล้องกับสภาพสังคมวิถีพุทธ (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสุรินทร์, 2562: 22) ด้วยบริบทและหลักการที่กล่าวมา

ข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาบทบาทการบริหารกิจการ คณะสงฆ์อำเภอสนม ของพระครูประทีปธรรมวงศ์ (สมพงษ์ อริยวโส) เพื่อศึกษาสภาพการบริหารและถอดบทเรียนความสำเร็จในการปฏิบัติงาน โดยมุ่งหวังว่าผลจากการศึกษาครั้งนี้จะนำไปสู่การสังเคราะห์องค์ความรู้ใหม่ และนำเสนอเป็นแนวทางการบริหารกิจการคณะสงฆ์ที่บูรณาการหลักธรรมาภิบาลอย่างเป็นระบบ อันจะมีคุณค่าและประโยชน์อย่างยิ่งในการเป็นแนวทางปฏิบัติให้แก่พระสังฆาธิการและนักพัฒนาในยุคปัจจุบัน นำไปสู่การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน และเสริมสร้างความมั่นคงให้แก่สถาบันพระพุทธศาสนาสืบไป (ประสาท เนืองเฉลิม, 2556: 91; ศานิตย์ ศรีคุณ, 2568: 18)

จากสภาพปัญหาที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าแม้การบริหารกิจการคณะสงฆ์จะมีโครงสร้างและระเบียบปฏิบัติที่ชัดเจน แต่ในทางปฏิบัติจริงยังคงเผชิญกับข้อจำกัดและรอยต่อที่สำคัญ โดยเฉพาะความท้าทายในการปรับตัวให้เข้ากับบริบทสังคมยุคใหม่ การขาดแคลนบุคลากร และการบูรณาการความร่วมมือกับชุมชนอย่างเป็นระบบ อย่างไรก็ตาม ท่ามกลางปัญหาดังกล่าว คณะสงฆ์อำเภอสนมภายใต้การนำของพระครูประทีปธรรมวงศ์ (สมพงษ์ อริยวโส) กลับสามารถก้าวข้ามอุปสรรคเหล่านี้และบริหารจัดการกิจการทั้ง 6 ด้านได้อย่างเป็นรูปธรรมจนเป็นที่ประจักษ์ ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงเล็งเห็นความสำคัญและมีความมุ่งมั่นที่จะศึกษาเจาะลึกถึงบทบาทและแนวทางการทำงานของท่าน เพื่อถอดบทเรียนจากความสำเร็จที่เกิดขึ้นจริงในพื้นที่ นำมาสังเคราะห์เป็นนวัตกรรมหรือโมเดลการบริหารจัดการเชิงพุทธ อันจะเป็นกุญแจสำคัญในการแก้ปัญหาข้อติดขัดในอดีต และเป็นต้นแบบให้แก่องค์กรสงฆ์อื่น ๆ ในการยกระดับบทบาทของพระสงฆ์ให้เป็นที่พึ่งของชุมชนได้อย่างยั่งยืนต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1) เพื่อศึกษาสภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอสนม จังหวัดสุรินทร์

2) เพื่อศึกษาบทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอสนม จังหวัดสุรินทร์ ของพระครูประทีปธรรมวงศ์ (สมพงษ์ อริยวโส)

3) เพื่อนำเสนอแนวทางการบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอสนม จังหวัดสุรินทร์

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่องนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยกระผมได้จัดแบ่งขั้นตอนการดำเนินการวิจัยดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเนื้อหาเอกสารแนวคิดทฤษฎี ดำเนินการรวบรวมและสังเคราะห์ข้อมูลจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2539 เอกสารกฎระเบียบมหาเถรสมาคม วิทยานิพนธ์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดกรอบแนวคิดพื้นฐานในการศึกษา

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาในภาคสนาม ผู้วิจัยลงพื้นที่ภาคสนามเพื่อศึกษาบริบทและสภาพความเป็นจริงของการบริหารงานคณะสงฆ์ในพื้นที่อำเภอสนม จังหวัดสุรินทร์

ขั้นตอนที่ 3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ใช้วิธีการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Selection) จากผู้มีความเชี่ยวชาญและเกี่ยวข้องโดยตรง รวมทั้งสิ้น 43 รูป/คน ประกอบด้วย กลุ่มเจ้าอาวาส จำนวน 20 รูป กลุ่มเลขานุการเจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ และเจ้าคณะตำบล จำนวน 10 รูป กลุ่มเจ้าคณะตำบล จำนวน 10 รูป และกลุ่มประชาชนทั่วไป จำนวน 3 คน นอกจากนี้ยังมีกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เกี่ยวข้องอีก 3 คน สำหรับการสนทนากลุ่มย่อย

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการศึกษา 1) การสัมภาษณ์ ใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ที่มีความยืดหยุ่น ครอบคลุมประเด็นการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน 2) การจัดประชุมกลุ่มย่อย ใช้เทคนิคการสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) ร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อทำหน้าที่วิพากษ์ ตรวจสอบ และทบทวนความถูกต้องของประเด็นข้อมูลสำคัญ (Data Triangulation) 3) ศึกษาและติดตามผลการปฏิบัติ ใช้การลงพื้นที่สังเกตการณ์การบริหารงานในพื้นที่จริงควบคู่กันไป

ขั้นตอนที่ 5 การรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยลงพื้นที่เพื่อดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มเป้าหมาย มีการบันทึกข้อมูล จดบันทึกประเด็นสำคัญ สังเกตการณ์ และศึกษาข้อมูลทุติยภูมิเพิ่มเติมจากรายงานการประชุมและสถิติของวัดในอำเภอสนม

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้เทคนิคการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) โดยคัดแยกประเด็นข้อมูลมาจัดหมวดหมู่ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ทั้ง 3 ประการ จากนั้นจึงนำมาสังเคราะห์และเรียบเรียงใหม่ด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

ขั้นตอนที่ 7 สรุปผลการศึกษาวิจัย และ การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย นำผลการวิเคราะห์ข้อมูลมาอธิบายปรากฏการณ์และถอดบทเรียนผ่านโมเดลการบริหารจัดการ “6D + 3M” อย่างเป็นเหตุเป็นผลโดยเชื่อมโยงกับทฤษฎีทางพุทธบริหารจัดการและหลักธรรมาภิบาลที่เกี่ยวข้อง

4. ผลการวิจัย

4.1 การศึกษาสภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอสนม จังหวัดสุรินทร์

ผลการวิจัยพบว่า สภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอสนม จังหวัดสุรินทร์ มีการดำเนินงานครอบคลุมภารกิจการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน ได้แก่ ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสงเคราะห์ โดยมีการกำหนดโครงสร้างการบริหารและแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบตามลำดับการปกครองคณะสงฆ์อย่างชัดเจน มีพระครูประทีปธรรมวงศ์ (สมพงษ์ อริยวโส) เป็นผู้นำหลักในการกำกับดูแลและขับเคลื่อนการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ครอบคลุมวัดจำนวน 50 แห่ง ในพื้นที่ 7 ตำบล โดยมุ่งเน้นการบริหารงานตามพระธรรมวินัย กฎหมายคณะสงฆ์ กฎมหาเถรสมาคม และระเบียบที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยความเรียบร้อย มีเอกภาพ และสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่

ในด้านการปกครอง พบว่า มีการกำกับดูแลพระภิกษุสามเณรและวัดในเขตปกครองอย่างต่อเนื่อง โดยให้ความสำคัญกับการรักษาระเบียบวินัย การส่งเสริมความสามัคคี และการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างพระ

สังฆาธิการกับพระภิกษุสามเณรในพื้นที่ การบริหารงานเน้นการประสานความร่วมมือและการแก้ไขปัญหาตามลำดับขั้นของการปกครอง เพื่อป้องกันความขัดแย้งและรักษาความสงบเรียบร้อยภายในองค์กรคณะสงฆ์ ขณะที่ด้านการศาสนศึกษา พบว่า มีการส่งเสริมการศึกษาพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรมและแผนกบาลี โดยมีสำนักศาสนศึกษา จำนวน 7 แห่ง และพระสอนศีลธรรม จำนวน 38 รูป ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดความรู้ด้านพระพุทธศาสนาและปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่พระภิกษุสามเณรและประชาชน

สำหรับด้านการศึกษาสงเคราะห์ พบว่า มีการสนับสนุนโอกาสทางการศึกษาแก่เด็ก เยาวชน และประชาชนในชุมชน ผ่านการจัดตั้งกองทุนการศึกษา การมอบทุนสนับสนุน และการจัดหาอุปกรณ์การเรียนตามความจำเป็น สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของคณะสงฆ์ในการส่งเสริมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ควบคู่กับการพัฒนาคุณธรรม ส่วนด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พบว่า มีการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา การแสดงธรรม การอบรมคุณธรรมจริยธรรม และการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้ประชาชนสามารถนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต

ในด้านการสาธารณูปการ พบว่า มีการส่งเสริมการพัฒนาศาสนสถานและสิ่งก่อสร้างภายในวัดให้มีความมั่นคง สะอาด และเหมาะสมต่อการประกอบศาสนกิจ โดยเน้นการบริหารทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและการมีส่วนร่วมของชุมชน ขณะที่ด้านการสาธารณสงเคราะห์ พบว่า คณะสงฆ์มีบทบาทในการช่วยเหลือประชาชนและผู้ด้อยโอกาส ตลอดจนการสนับสนุนกิจกรรมเพื่อประโยชน์ส่วนรวม โดยอาศัยความร่วมมือระหว่างวัด ชุมชน และหน่วยงานภาครัฐ โดยภาพรวมสะท้อนให้เห็นว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอสนมมีพื้นฐานการดำเนินงานที่เข้มแข็ง แต่ยังมีโอกาสพัฒนาในด้านการกระจายอำนาจ การบริหารทรัพยากร การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ และการนำระบบบริหารจัดการสมัยใหม่มาประยุกต์ใช้ให้เกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

4.2 การศึกษาบทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอสนม จังหวัดสุรินทร์ ของพระครูประทีปธรรมวงศ์ (สมพงษ์ อริยวโส)

ผลการวิจัยพบว่า บทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระครูประทีปธรรมวงศ์ (สมพงษ์ อริยวโส) มีลักษณะเด่นด้านการบูรณาการหลักพระธรรมวินัยเข้ากับหลักการบริหารจัดการสมัยใหม่ โดยให้ความสำคัญกับการบริหารงานเชิงรุก การมีส่วนร่วม และการสร้างความร่วมมือระหว่างคณะสงฆ์กับภาคส่วนต่าง ๆ ในสังคม ทั้งนี้ ท่านมิได้มุ่งเน้นเฉพาะการกำกับดูแลตามโครงสร้างการปกครองเท่านั้น แต่ยังให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพของพระภิกษุสามเณร การสร้างความเข้มแข็งให้แก่วัด และการส่งเสริมบทบาทของคณะสงฆ์ในการพัฒนาสังคมและชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม

ในด้านการปกครอง ท่านใช้หลักเมตตาธรรม ความเป็นธรรม และความยืดหยุ่นในการบริหารบุคลากร โดยเน้นการรับฟังความคิดเห็น การสร้างความเข้าใจ และการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งด้วยเหตุผลควบคู่กับการยึดถือพระธรรมวินัยและกฎระเบียบของคณะสงฆ์ ส่งผลให้เกิดบรรยากาศการทำงานที่เอื้อต่อความสามัคคีและความร่วมมือระหว่างพระสังฆาธิการในพื้นที่ ส่วนด้านการศาสนศึกษา ท่านได้ปรับรูปแบบการจัดการศึกษาให้มีลักษณะเป็นศูนย์รวมระดับตำบล เพื่อเชื่อมโยงการดำเนินงานของสำนักศาสนศึกษา ลดข้อจำกัดด้านบุคลากรและทรัพยากร ตลอดจนเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงการศึกษาพระปริยัติธรรมของพระภิกษุสามเณรอย่างทั่วถึง

ในด้านการศึกษาสงเคราะห์และการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ท่านให้ความสำคัญกับการใช้แนวคิดพลังบวร ได้แก่ บ้าน วัด และโรงเรียน เป็นกลไกสำคัญในการสร้างความร่วมมือเพื่อพัฒนาชุมชน โดยส่งเสริมให้วัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนา การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม และการสนับสนุนการศึกษาของเด็กและเยาวชน การดำเนินงานดังกล่าวช่วยเชื่อมโยงบทบาทของคณะสงฆ์กับความต้องการของชุมชน และทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนามีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของประชาชนมากยิ่งขึ้น

ส่วนด้านการสาธารณูปการและการสาธารณสงเคราะห์ ท่านมุ่งเน้นการบริหารจัดการงบประมาณและทรัพยากรด้วยความโปร่งใส ตรวจสอบได้ และคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ ตลอดจนส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาศาสนสถานและการดำเนินกิจกรรมสาธารณประโยชน์ นอกจากนี้ ยังมีการดำเนินโครงการบูรณาการที่สำคัญ เช่น โครงการ “ชีวะบาล” ซึ่งเป็นความร่วมมือกับโรงพยาบาลในการดูแลสุขภาพพระสงฆ์ สะท้อนให้เห็นถึงการปรับบทบาทของคณะสงฆ์ให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของสังคม โดยเฉพาะการให้ความสำคัญกับสุขภาวะของพระภิกษุสามเณรและการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานด้านสาธารณสุข

กล่าวโดยสรุป บทบาทการบริหารของพระครูประทีปธรรมวงศ์มีลักษณะเป็นผู้นำเชิงพัฒนา โดยผสมผสานหลักเมตตาธรรม การมีส่วนร่วม ความโปร่งใส และการบริหารเชิงเครือข่ายเข้าด้วยกัน ทำให้การบริหารกิจการคณะสงฆ์มิได้จำกัดอยู่เพียงการปฏิบัติภารกิจตามระเบียบเท่านั้น แต่ยังครอบคลุมถึงการพัฒนาคุณภาพชีวิตของพระภิกษุสามเณรและประชาชน ตลอดจนการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนอย่างต่อเนื่อง

4.3 การนำเสนอแนวทางการบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอสนม จังหวัดสุรินทร์

ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอสนม จังหวัดสุรินทร์ ที่เหมาะสมควรเป็นการบริหารจัดการแบบบูรณาการ โดยประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลร่วมกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและหลักการบริหารทรัพยากรองค์กร เพื่อให้การดำเนินงานทั้ง 6 ด้านมีประสิทธิภาพ โปร่งใส ตรวจสอบได้ และสามารถตอบสนองต่อความต้องการของพระภิกษุสามเณรและประชาชนในพื้นที่ได้อย่างเหมาะสม ผลผลิตจากการวิจัยจึงนำไปสู่การพัฒนานวัตกรรมรูปแบบการบริหารจัดการที่เรียกว่า “6D+3M Model” ซึ่งเป็นรูปแบบการบริหารที่มุ่งบูรณาการองค์ประกอบสำคัญ 3 ส่วน ได้แก่ หลักธรรม 5 ประการ หลักธรรมาภิบาล 6 ด้าน (6D) และการบริหารทรัพยากรองค์กร 3 ด้าน (3M)

องค์ประกอบแรก คือ การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา 5 ประการมาใช้เป็นพื้นฐานในการกำหนดแนวคิดและแนวปฏิบัติของผู้บริหารคณะสงฆ์ โดยมุ่งส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ความรับผิดชอบ ความสามัคคี และการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความถูกต้องเหมาะสม เพื่อให้การบริหารงานตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักธรรมและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจริงได้ องค์ประกอบที่สอง คือ หลักธรรมาภิบาล 6 ด้าน (6D) ซึ่งเป็นกลไกในการกำกับทิศทางการบริหารให้มีความโปร่งใส มีความรับผิดชอบ เปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้องมีส่วนร่วม ยึดหลักนิติธรรม และคำนึงถึงประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการดำเนินงาน โดยนำไปใช้เป็นกรอบในการวางแผน การตัดสินใจ การกำกับติดตาม และการประเมินผลการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน

องค์ประกอบที่สาม คือ การบริหารทรัพยากรองค์กร 3M ประกอบด้วย 1) Man การบริหารทรัพยากรบุคคล โดยมุ่งพัฒนาศักยภาพพระสังฆาธิการ พระภิกษุสามเณร และผู้เกี่ยวข้องให้มีความรู้ ความสามารถ และมีคุณธรรมในการปฏิบัติหน้าที่ 2) Money การบริหารงบประมาณและทรัพยากรทางการเงิน โดยเน้นการจัดสรรงบประมาณให้สอดคล้องกับความจำเป็น การใช้จ่ายอย่างคุ้มค่า และการเปิดเผยข้อมูลให้สามารถตรวจสอบได้ และ 3) Management การบริหารจัดการองค์กร โดยมุ่งพัฒนาระบบงาน การกำหนดบทบาทหน้าที่ การกระจายอำนาจ การประสานงาน และการติดตามประเมินผลให้มีความชัดเจนและเป็นระบบ

นอกจากนี้ แนวทางดังกล่าวยังให้ความสำคัญกับการพัฒนาบุคลากรตามหลักไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญา โดยศีลเป็นพื้นฐานของการควบคุมพฤติกรรมและการรักษาระเบียบวินัย สมาธิเป็นการพัฒนาความตั้งมั่นและความรับผิดชอบในการปฏิบัติหน้าที่ ส่วนปัญญาเป็นการพัฒนาความรู้ ความเข้าใจ และความสามารถในการพิจารณาตัดสินใจแก้ไขปัญหาอย่างมีเหตุผล การนำหลักไตรสิกขามาประยุกต์ใช้จึงช่วยพัฒนาบุคลากรทั้งด้านพฤติกรรม จิตใจ และความคิด ควบคู่กับการเสริมสร้างสมรรถนะด้านการบริหารจัดการ

ในเชิงการนำไปปฏิบัติ โมเดล 6D+3M ควรดำเนินการผ่านกระบวนการวางแผน การกำหนดผู้รับผิดชอบการจัดสรรทรัพยากร การดำเนินงาน การติดตามประเมินผล และการปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยเปิดโอกาสให้พระสังฆาธิการ พระภิกษุสามเณร คณะกรรมการวัด ผู้นำชุมชน และหน่วยงานภาครัฐเข้ามามีส่วนร่วมตามบทบาทหน้าที่ เพื่อสร้างระบบบริหารที่เชื่อมโยงการทำงานระหว่างวัดและชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม

กล่าวโดยสรุป โมเดล 6D+3M เป็นผลผลิตเชิงนวัตกรรมจากการวิจัยที่มุ่งยกระดับการบริหารกิจการคณะสงฆ์จากรูปแบบการบริหารที่เน้นการกำกับดูแลตามโครงสร้าง ไปสู่การบริหารแบบมีส่วนร่วมและมุ่งผลสัมฤทธิ์ โดยให้ความสำคัญกับการกระจายอำนาจ การพัฒนาศักยภาพบุคลากร การบริหารงบประมาณอย่างโปร่งใส และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับชุมชน ทั้งนี้ รูปแบบดังกล่าวสามารถใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้านให้มีความเป็นระบบ มีประสิทธิภาพ และมีความยั่งยืน ตลอดจนสามารถปรับประยุกต์ให้เหมาะสมกับบริบทของคณะสงฆ์ในพื้นที่อื่นได้

5. อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาบทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอสนม ของพระครูประทีปธรรมวงศ์ (สมพงษ์ อริยวโส)” ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิจัยในลักษณะความเรียง เพื่อชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยง ความสอดคล้อง และความเหมือนกับกรอบแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยในอดีต ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ผลจากการวิจัยสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ข้อ 1 พบว่า สภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอสนม จังหวัดสุรินทร์ มีการดำเนินงานที่ครอบคลุมภารกิจหลักทั้ง 6 ด้านอย่างเป็นระบบ โดยมีภารกิจการปกครองคณะสงฆ์ การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ทั้งนี้เพราะ คณะสงฆ์ในพื้นที่ภายใต้การนำของเจ้าคณะอำเภอสนม ได้ขับเคลื่อนงานและจัดการปกครองวัดรวม 50 แห่ง ใน 7 ตำบล ด้วยความเคร่งครัดตามกฎหมายและระเบียบมหาเถรสมาคม มีการส่งเสริมศาสนทายาทผ่านสำนักศาสนศึกษา 7 แห่ง และพระสอนศีลธรรม 38 รูป ตลอดจนการใช้วัดเป็นศูนย์กลางพัฒนาคุณภาพชีวิตและช่วยเหลือชุมชนยามประสบภัยอย่างเป็นรูปธรรม สอดคล้องกับแนวคิด ทฤษฎี

และงานวิจัยของ พระครูปลัดอาทิตย์ อตฺถเวที (2547: 12) ที่เน้นหลักสามัคคีธรรมและการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการปกครองคณะสงฆ์อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ เป็นไปตามภารกิจหลัก 6 ประการของพระสังฆาธิการตามที่ระบุไว้ในระเบียบงานคณะสงฆ์ ของสำนักงานเลขาธิการมหาเถรสมาคม กรมการศาสนา (2542: 45) และยังสอดคล้องอย่างยิ่งกับงานวิจัยของ พระครูใบฎีกาสุรพล อาสโภ (2557: 75) ที่ได้ศึกษาโมเดลต้นแบบการบริหารงานคณะสงฆ์ในระดับภูมิภาค ณ อำเภอสนม จังหวัดสุรินทร์ ไว้เช่นเดียวกัน

ผลจากการวิจัยสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ข้อ 2 พบว่า บทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอสนม ของพระครูประทีปธรรมวงศ์ (สมพงษ์ อริยว์โส) มุ่งเน้นการแก้ไขปัญหาและพัฒนาเชิงรุก ผสมผสานภาวะผู้นำเชิงบารมีและการบริหารจัดการสมัยใหม่ ทั้งนี้เพราะ ท่านได้นำหลักเมตตาธรรมและความยืดหยุ่นมาใช้ในการปกครองเพื่อระงับอธิกรณ์อย่างรวดเร็ว ปรับปรุงการศาสนศึกษาเป็นรูปแบบรวมศูนย์ระดับตำบลจนสามารถผลักดันให้สอบผ่านเปรียญธรรม 9 ประโยคได้สำเร็จ ใช้ “พลังบวร” เป็นฐานสร้างความร่วมมือกับชุมชน และจัดตั้งโครงการต้นแบบที่ทันสมัยอย่างโครงการ "ชีวะบาล" ในการดูแลสุขภาพพระสงฆ์ร่วมกับโรงพยาบาลสนม สอดคล้องกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยของ พระเทพปริยัติสุธี (2545: 88) ที่ระบุว่ากิจการศึกษาสงเคราะห์เป็นหนึ่งในธุระหน้าที่สำคัญของคณะสงฆ์ที่ต้องถือปฏิบัติ สอดคล้องกับ สำนักงานคณะกรรมการศึกษาแห่งชาติ (2541: 101) ที่ระบุว่าวัดและพระภิกษุมีบทบาทเป็นแกนนำในการพัฒนาชุมชนและสังคม สอดคล้องกับพระราชญาณวิสิฐ (2548: 54) ที่ชี้ว่าการบริหารจัดการวัดและการจัดการด้านการเงินและทรัพย์สินของวัดที่ถูกต้องโปร่งใสถือเป็นเงื่อนไขสำคัญที่บ่งชี้ความสำเร็จของพระสังฆาธิการ สอดคล้องกับ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (2553: 112) ในเรื่องการส่งเสริมการพึ่งพาอาศัยกันระหว่างวัดกับชุมชนและการบรรเทาภัยพิบัติตาม พ.ร.บ. คณะสงฆ์ มาตรา 37 และสอดคล้องกับแนวคิดของ พระอดุลย์ กุสลจิตฺโต (2561: 62) ในด้านการสร้างส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในท้องถิ่น

ผลจากการวิจัยสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ข้อ 3 พบว่า แนวทางการบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอสนม จังหวัดสุรินทร์ ในปัจจุบันเน้นความคุ้มค่าและความโปร่งใสผ่านนวัตกรรมการบริหารจัดการเชิงพุทธโมเดล “6D + 3M” ทั้งนี้เพราะ เป็นแนวทางที่บูรณาการหลักธรรม 5 ด้านร่วมกับหลักธรรมาภิบาล 6 ประการ (6D) และมุ่งเน้นการบริหารจัดการทรัพยากร 3 ด้าน (3M) คือ บุคลากร (Man) งบประมาณ (Money) และการบริหารจัดการองค์กร (Management) โดยยึดหลักไตรสิกขาในการพัฒนาศักยภาพพระสังฆาธิการ ซึ่งช่วยกระจายอำนาจและอุดจุดอ่อนการดำเนินงาน ขับเคลื่อนองค์กรสงฆ์ให้มีประสิทธิภาพสูงสุดท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกยุคปัจจุบัน, สอดคล้องกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยของ อุทัย สติมั่น (2554: 40) ที่มุ่งเน้นพุทธธรรมาภิบาลเพื่อประโยชน์ส่วนรวมและจิตใจเป็นสำคัญ เพื่อแก้ไขจุดอ่อนของการบริหารจัดการแบบโลกปัจจุบันที่มุ่งเน้นเพียงวัตถุนิยม สอดคล้องกับ กรรมการมหาเถรสมาคม (2541: 15) ที่ยึดถือพระธรรมวินัยและพระราชบัญญัติคณะสงฆ์เป็นบรรทัดฐานสูงสุด และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ วุฒินันท์ กันทะเทียน (2562: 92) ในเรื่องการบูรณาการหลักธรรมาภิบาลกับการบริหารงานคณะสงฆ์เพื่อรักษาความมั่นคงและยั่งยืนของพระพุทธศาสนาในพื้นที่สืบไป

5.1 องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่จากผู้วิจัย คือ การสังเคราะห์ชุดองค์ความรู้ออกมาในรูปแบบของ โมเดลการบริหารจัดการเชิงพุทธ (6D + 3M) ซึ่งถือเป็นนวัตกรรมทางการบริหารที่มีกระบวนการและขั้นตอน คือ การนำหลักธรรม 5 ประการมาผสานเข้ากับหลักธรรมาภิบาล (6D) เพื่อสร้างกรอบการทำงานที่โปร่งใส ตรวจสอบได้ ขับเคลื่อนควบคู่ไปกับการบริหารจัดการทรัพยากรหลัก 3 ด้าน (3M) ได้แก่ ด้านบุคลากร ด้านงบประมาณ และด้านการบริหารจัดการองค์กร โดยมีแนวทางการนำไปใช้ประโยชน์คือ การให้พระสังฆาธิการใช้เป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อกระจายอำนาจ สร้างการมีส่วนร่วม และดึงเครือข่าย บ้าน วัด โรงเรียน และราชการ เข้ามาหนุนเสริมกิจการพระพุทธศาสนา ผลจากการวิจัย เรื่อง “ศึกษาบทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอสนมของพระครูประทีปธรรมวงศ์ (สมพงษ์ อริยวโส)” ทำให้เกิดองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย ดังนี้

แผนภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

ผลลัพธ์ (Outcome) เกิดการแก้ปัญหาการขาดแคลนบุคลากรและการจัดสรรทรัพยากรที่ไม่เพียงพอ ทำให้คณะสงฆ์อำเภอสนมสามารถดำเนินกิจการทั้ง 6 ด้านได้อย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับบริบทของสังคมยุคปัจจุบันมากยิ่งขึ้น รวมถึงสามารถเปลี่ยนรูปแบบการทำงานจากการตั้งรับมาเป็นการทำงานเชิงรุก

ผลกระทบ (Impact) การปกครองคณะสงฆ์ในอำเภอสนมมีความสงบร่มเย็นและเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น ประชาชนและชุมชนได้รับการพัฒนาคุณภาพชีวิต และองค์ความรู้นี้ยังเป็นแบบอย่างหรือต้นแบบ (Prototype) ที่สำคัญให้แก่คณะสงฆ์ในระดับภูมิภาค ในการนำหลักพระธรรมวินัยมาบูรณาการกับการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

6. สรุป

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาบทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอสนม ของพระครูประทีปธรรมวงศ์ (สมพงษ์ อริยวโส)” สามารถสรุปภาพรวมที่ครอบคลุมผลการวิจัยได้ว่า สภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในพื้นที่อำเภอสนม จังหวัดสุรินทร์ มีการดำเนินงานที่ครอบคลุมภารกิจหลักทั้ง 6 ด้านอย่างเป็นระบบ ประกอบด้วยด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสงเคราะห์ โดยมีบทบาทการบริหารจัดการของพระครูประทีปธรรมวงศ์เจ้าคณะอำเภอสนม เป็นแกนหลักสำคัญในการดำเนินงานที่ผสมผสานระหว่างภาวะผู้นำเชิงบารมีและการบริหารจัดการสมัยใหม่ ซึ่งท่านได้เปลี่ยนรูปแบบการทำงานจากการตั้งรับมาเป็นการทำงานเชิงรุก นำหลักเมตตาธรรมและความยืดหยุ่นมาใช้ในการปกครองเพื่อดูแลคณะสงฆ์และระงับอธิกรณ์ ควบคู่ไปกับการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในลักษณะของพลังบวรระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน และราชการ เพื่อขับเคลื่อนกิจกรรมเชิงสังคมและสาธารณสงเคราะห์อย่างโปร่งใสและมีประสิทธิภาพ สำหรับแนวทางการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในบริบทปัจจุบันคือการนำหลักธรรมาภิบาลมาประยุกต์ใช้ผ่านนวัตกรรมโมเดลการบริหารจัดการเชิงพุทธแบบ 6D + 3M ซึ่งเป็นการบูรณาการหลักธรรมเข้ากับหลักธรรมาภิบาล 6 ประการ ได้แก่ หลักนิติธรรม หลักความโปร่งใส หลักความมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่า ร่วมกับการบริหารจัดการทรัพยากร 3 ด้าน ได้แก่ บุคลากร งบประมาณ และการบริหารจัดการองค์กร โดยเน้นการพัฒนาศักยภาพบุคลากรสงฆ์ผ่านหลักไตรสิกขาเพื่อให้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม ซึ่งผลการศึกษาทั้งหมดนี้แสดงให้เห็นถึงความสำเร็จในการรักษาสมดุลระหว่างการรักษาพระธรรมวินัยกับการปรับตัวเข้ากับวิถีชีวิตสังคมวิถีพุทธ ส่งผลให้สถาบันสงฆ์ในพื้นที่อำเภอสนมเป็นศูนย์กลางแห่งการพัฒนาที่สร้างความมั่นคงให้แก่พระพุทธศาสนาและสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนได้อย่างยั่งยืนสืบไป

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า สภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอสนม จังหวัดสุรินทร์ มีการดำเนินงานครอบคลุมภารกิจหลักทั้ง 6 ด้านอย่างเป็นระบบ โดยปฏิบัติตามระเบียบและกฎหมายอย่างเคร่งครัด ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำไปใช้ดำเนินการ ดังนี้ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติและสำนักงานเจ้าคณะจังหวัดควรสนับสนุนการจัดทำฐานข้อมูลกลางระบบดิจิทัล เพื่อส่งเสริมการบริหารงานทั้ง 6 ด้านของคณะสงฆ์ในระดับอำเภอให้มีความสอดคล้องกันทั่วทั้งภูมิภาค

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า บทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระครูประทีปธรรมวงศ์ (สมพงษ์ อริยวโส) มีจุดเด่นด้านการบริหารเชิงรุก การใช้ความเมตตาธรรมยืดหยุ่น การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ “บ้าน วัด โรงเรียน ราชการ” และนวัตกรรมการดูแลสุขภาวะพระสงฆ์ เช่น โครงการชีวะบาล ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำไปใช้ดำเนินการ ดังนี้ พระสังฆาธิการและเจ้าอาวาสในพื้นที่ต่าง ๆ ควรนำแนว

ทางการสร้างเครือข่ายความร่วมมือและโมเดลการบูรณาการงานสาธารณสงเคราะห์ร่วมกับหน่วยงานสาธารณสุขในท้องถิ่น ไปปรับใช้เป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อดูแลสุขภาวะและสวัสดิการของพระภิกษุสามเณรในชุมชนของตนเอง

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า แนวทางการบริหารจัดการที่เหมาะสมคือ นวัตกรรมโมเดลการบริหารจัดการเชิงพุทธ “6D + 3M” ซึ่งบูรณาการหลักธรรมร่วมกับหลักธรรมาภิบาล และจัดการทรัพยากรหลัก 3 ด้าน ควบคู่กับไตรสิกขา ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำไปใช้ดำเนินการ ดังนี้ สถาบันการศึกษาของคณะสงฆ์ เช่น มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย คณะพุทธศาสตร์ หรือโรงเรียนพระปริยัติธรรม ควรนำโมเดลการบริหารจัดการเชิงพุทธ “6D + 3M” นี้ ไปบูรณาการเข้ากับหลักสูตรการฝึกอบรมพระสังฆาธิการหรือนักบริหารจัดการองค์กรเชิงพุทธ เพื่อสร้างศาสนทายาทที่มีศักยภาพในการบริหารจัดการระดับมืออาชีพ

7.2 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

1) ควรมีการศึกษาวิจัยเชิงประเมินผล (Evaluation Research) เกี่ยวกับการนำโมเดลการบริหารจัดการเชิงพุทธ “6D + 3M” ไปทดลองปฏิบัติจริงในคณะสงฆ์ระดับอำเภอพื้นที่อื่นๆ เพื่อเปรียบเทียบประสิทธิผลและข้อจำกัดในการใช้งาน

2) ควรมีการศึกษาเชิงลึกในรูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) เกี่ยวกับกระบวนการขับเคลื่อนโครงการ “ชีวะบาล” เพื่อสร้างระบบสวัสดิการสุขภาพพระสงฆ์ที่ยั่งยืนในระดับชุมชน

3) ควรมีการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณเพื่อสำรวจความพึงพอใจและความคาดหวังของประชาชนในภูมิภาคที่มีต่อบทบาทการดำเนินงานด้านการสาธารณสงเคราะห์และการเผยแผ่เชิงรุกของคณะสงฆ์ยุคปัจจุบัน

8. เอกสารอ้างอิง

กรรมการมหาเถรสมาคม. (2541). *กฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ 23 (พ.ศ. 2541) ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์.* กรุงเทพฯ: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

คะนึงนิตย์ จันทบุตร, และ สุบรรณ จันทบุตร. (2545). *ปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการคณะสงฆ์ไทย.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นิติธรรม.

ชาเรือง วุฒิจันทร์. (2541). *ความมั่นคงของสถาบันพระพุทธศาสนาในประเทศไทย.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.

ประสาท เนืองเฉลิม. (2556). *วิจัยการเรียนการสอน* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พระครูใบฎีกาสุรพล อาสโภ (แย้มชุ่ม). (2557). *โมเดลต้นแบบการบริหารงานคณะสงฆ์ในระดับภูมิภาค: กรณีศึกษาอำเภอสนม จังหวัดสุรินทร์.* วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูปลัดอาทิตย์ อตฺถเวที (ของดี). (2547). *การศึกษาแนวคิดและการปกครองคณะสงฆ์ของพระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต): ศึกษาเฉพาะกรณีพระสังฆาธิการในเขตปกครองภาค 2.* วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2549). *การบริหารจัดการวัดเชิงพุทธ.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาสมปอง ตาลปุตฺโต. (2548). *พระพุทธศาสนากับการพัฒนาสังคม.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เลี่ยงเชียง.

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส. (2558). *การบริหารจัดการวัดเชิงพุทธบูรณาการ.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ 21 เซ็นจูรี่.

พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงฺโล). (2548). *การบริหารวัดและการจัดการงานคณะสงฆ์.* ราชบุรี: สำนักพิมพ์วัดหลวงพ่อสดธรรมกายาราม.

พระอดุลย์ กุสลจิตฺโต. (2561). บทบาทของพระสงฆ์ในฐานะผู้นำทางจริยธรรม. *วารสารมหาจุฬานครน่าน, 5*(2), 45-58.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2553). *กฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ 15 ว่าด้วยการบริหารกิจการคณะสงฆ์.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วุฒินันท์ กันทะเทียน. (2562). การบูรณาการหลักธรรมาภิบาลกับการบริหารงานคณะสงฆ์. *วารสารพุทธศาสน์ศึกษา, 14*(2), 30–45.

ศานิตย์ ศรีคุณ. (2568). *การวิจัยเชิงคุณภาพทางหลักสูตรและการสอน.* ขอนแก่น: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

สำนักงานคณะกรรมการศึกษาแห่งชาติ. (2541). *รายงานผลการศึกษาภารกิจคณะสงฆ์ด้านการศึกษาและการเผยแผ่.* กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.

สำนักงานเลขาธิการมหาเถรสมาคม กรมการศาสนา. (2538). *หน้าที่ภารกิจของเจ้าอาวาสและงานคณะสงฆ์.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.

สำนักงานเลขาธิการมหาเถรสมาคม กรมการศาสนา. (2542). *คู่มือพระสังฆาธิการและพระวินยาธิการ.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสุรินทร์. (2562). *เที่ยวสุรินทร์ ถิ่นช้างใหญ่: มรดกทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น.* สุรินทร์: สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสุรินทร์.

อุทัย สติมั่น. (2554). *พุทธธรรมาภิบาลสำหรับผู้นำยุคโลกาภิวัฒน์.* พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.